

HÄMEENLINNA OJOINEN

Asemakaava-alueen tarkkuusinventointi 20.–23.6. 2005

Johanna Enqvist 2005

Museovirasto, rakennushistorian osasto

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kohteen nimi: Hämeenlinna Ojoinen

Kaupunki: Hämeenlinna

Kaupunginosa: 420 Ojoinen

Tutkimuksen laatu: asemakaava-alueen tarkkuusinventointi

Kohteen laji: kartano, kylätontti

Kohteen ajoitus: (keskiaikainen)/historiallinen

Peruskartta: 2131 09

Koordinaatit (ykJ): pkoo: 6 768 712, ikoo: 3 362 307 (asemakaava-alueen keski-koordinaatit); pkoo1: 6 768 792, ikoo1: 3 362 146, pkoo2: 3 362 310, ikoo2: 6 768 984 (Ojoisten keskiaikaisen kylätontin rajat)

Maanomistaja: Senaatti-kiinteistöt

Tutkimuslaitos: Museovirasto, rakennushistorian osasto (MV/RHO)

Tutkimusten johtaja: FM Johanna Enqvist

Apulaistutkija: FM Eeva-Kristiina Lahti

Kenttätyöaika: 20.–23.6.2005

Tutkitun alueen laajuus: 0,193 km²

Tutkimuskustannukset: 5800 €

Tutkimusten kustantaja: Senaatti-kiinteistöt

Löydöt: lasia, fajanssia, punasavikeramiikkaa, tiiltä ja palanutta savea, rautanauvoja (ei talletettu kokoelmiin)

Diapositiivit: 125567:1–11

Mustavalkonegatiivit: 125568:1–7

Aikaisemmat tutkimukset: -

Aikaisemmat löydöt: -

Arkistoitu kirjeenvaihto: Museoviraston lausunto 25.2.2005 (47/304/2005).

Kaivauskertomuksen sivumäärä: 20 s. + Liitteet

Liitteet: Diapositiiviluettelo, Mustavalkonegatiiviluettelo, Karttaluettelo, Kartat

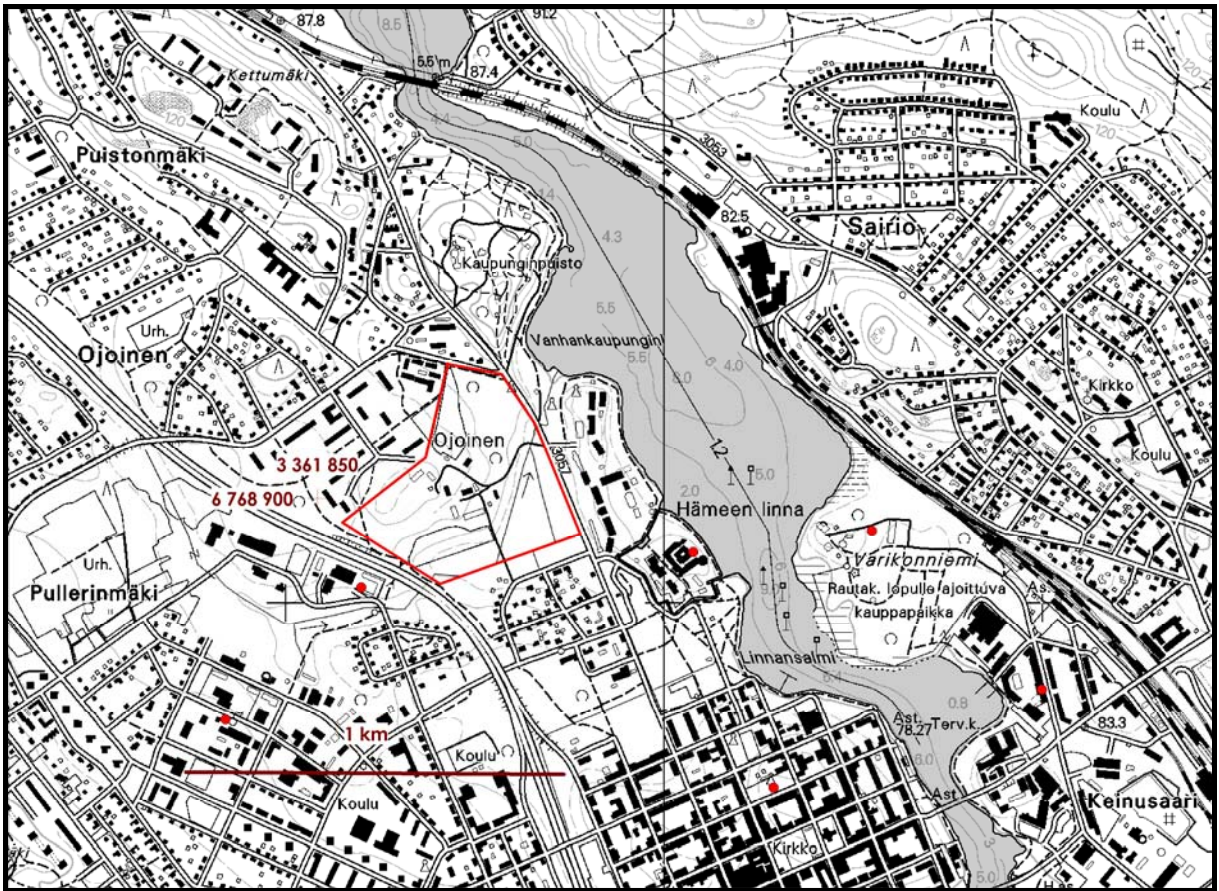
Alkuperäisen kaivauskertomuksen säilytyspaikka: Museovirasto, rakennushistorian osaston arkisto, Helsinki.

Tiivistelmä

Museoviraston rakennushistorian osasto suoritti arkeologisen tarkkuusinventoinnin Hämeenlinnan Ojoisten asemakaava-alueella 21.–24.6.2005. Alue tutkittiin Senaatti-kiinteistöjen kaavoitussuunnitelmiin liittyen, koska Ojoisten kartanon dokumentoidun historian mukaan kartano on mm. toiminut keskiajalla Hämeenlinnan latokartanona ja 1600-luvulla maaherran virkatalona. Ojoisten ympäristössä sijaitsee myös useita rautakauden lopulle ajoittuvia muinaisjäännekohteita. Tutkimuksen tarkoituksena oli etsiä ja paikallistaa alueella mahdollisesti sijaitsevia kiinteitä muinaisjäännekohteita ja esittää niille rajaukset. Tutkimuskustannukset 5800 € maksoi kaavoitushankkeen toteuttaja, Senaatti-kiinteistöt. Inventoinnin valmistelusta, kenttätöosuudesta sekä raportoinnista vastasi Museoviraston tutkija FM Johanna Enqvist, ja apulaistutkijana sekä kenttä- että jälkitöissä toimi FM Eeva-Kristiina Lahti.

Tutkimusalueelle tehtiin koekuoppia, ja viljelyksessä olleet pellot pintapoimittiin. Alueen länsiosassa havaittiin neljä kivilatomusta, suuri maakellari, navetan kivijalka sekä useita ilmeisesti puretuista rakennuksista peräisin olleita kiviä sisältäneitä kasoja. Kartanoalueen itäpuolella olevassa metsikössä kartoitettiin n. 160 m pitkä juoksuhaustasysteemi. Havaitut rakenteet sekä muutamat esinelöydöt ajoittuvat 1700–1900-luvuille. Mitään suoranaisesti keskiaikaan viittaavaa ei löydetty, mutta Ojoisten kylän ydinalue voidaan kuitenkin rajata historiallisten karttojen perusteella. Rajauksen määrittämällä, nykyisinkin rakennetulla alueella on mahdollisesti säilynyt myös vanhempia kerroksia piha-alueilla ja jopa rakennusten alla.

Peruskarttaote

Ojoisten asemakaava-alue on ympäröity punaisella viivalla, punaiset pisteet indikoivat ympäristön tunnettuja kiinteitä muinaisjäännöksiä. Mk 1:20 000, Pk 2131 09 (PerusCD 2004/Museovirasto).

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Tiivistelmä.....	3
Peruskarttaote	4
Sisällysluettelo	5
1. Johdanto.....	6
2. Ojoisten historiaa.....	6
2.1. Ojoisten latokartano 1500-luvulla	7
2.2. Maaherran virkatalo v. 1635–1648.....	9
2.3. Ojoinen vuokratilana v. 1648–1680.....	9
2.4. Sotilasvirkatalo v. 1680–1800	10
2.5. Maaherran virkatalo v. 1800–1848.....	11
2.6. Vuokrausvaihe v. 1848 eteenpäin	12
2.7. Vankisiirtola	12
3. Arkeologinen tarkkuusinventointi v. 2005	13
3.1. Latomukset 1–4	13
3.2. Navetan kivijalka ja maakellari	15
3.3. Juoksuhauta ja maavallirakenne	16
3.4. Ojoisten kylän alue	17
4. Yhteenveto	18
Lähteet.....	20
Painetut lähteet ja kirjallisuus	20
Liitteet.....	21
Liite 1/Diapositiiviluettelo	21
Liite 2/Mustavalkonegatiiviluettelo	22
Liite 3/Karttaluettelo	23
Kartat	24

1. Johdanto

Senaatti-kiinteistöt suunnittelee Hämeenlinnan linnankasarmeja vastapäätä Tampe-reentien länsipuolella sijaitsevan Ojoisten alueen asemakaavoittamista. Kaavoitus-suunnitelmiin liittyen Museoviraston rakennushistorian osasto suoritti arkeologisen tarkkuusinventoinnin asemakaava-alueella 20.–23.6.2005. Ojoisten kartanon pitkän histo-rian aikana kartano on toiminut mm. keskiajalla Hämeenlinnan latokartanona ja 1600-luvulla maaherran virkatalona. Ojoisten ympäristössä sijaitsee myös useita rau-takauden lopulle ajoittuvia muinaisjäännöskohteita. Tutkimuksen tarkoituksena oli etsiä ja paikallistaa alueella mahdollisesti sijaitsevia kiinteitä muinaisjäännöksiä ja esit-tää niille rajaukset. Tutkimuskustannukset (5800 €) maksoi muinaismuistolain 13 ja 15 § mukaisesti kaavoitushankkeen toteuttaja, Senaatti-kiinteistöt. Inventoinnin valmistelus-ta, kenttätöosuudesta sekä raportoinnista vastasi Museoviraston tutkija FM Johanna Enqvist, ja apulaistutkijana sekä kenttä- että jälkitöissä toimi FM Eeva-Kristiina Lahti. Kenttätöyönjohtaja kävi tutustumassa alueeseen 21.4.2005 yhden päivän ajan, jolloin myös pellot pintapoimittiin. Varsinainen kenttätöviikko oli nelipäiväinen, koska kysei-sen viikon perjantai oli juhannusaatto. Esi- ja jälkitöitä tehtiin yhteensä kolme viikkoa kesä-, elo- ja lokakuussa 2005.

Alueen länsiosassa havaittiin neljä kivilatomusta, suuri maakellari, navetan kivijalka sekä useita ilmeisesti puretuista rakennuksista peräisin olleita kiviä sisältäneitä kasoja. Kartanoalueen itäpuolella olevassa metsikössä kartoitettiin n. 160 m pitkä juoksuhau-tasysteemi. Havaitut rakenteet sekä muutamat pintapoiminnassa tai koekuopissa tavatut esinelöydöt ajoittuivat 1700–1900-luvuille. Mitään suoranaisesti keskiaikaan viittaavaa ei v. 2005 inventoinnin yhteydessä löydetty, mutta Ojoisten kylän ydinalue voidaan kuitenkin rajata historiallisten karttojen perusteella. Rajauksen määrittämällä, nykyisinkin rakennetulla alueella on mahdollisesti säilynyt myös vanhempia kerroksia piha-alueilla ja jopa rakennusten alla.

2. Ojoisten historiaa

Varhaiskeskiajalta 1600-luvulle asti poliittinen, sotilaallinen ja taloudellinen valta perus-tui koko Euroopassa linnojen hallintaan. Linnat olivat tärkeitä välineitä poliittisten ja sotilaallisten päämäärien saavuttamiseen sekä paikallisten taloudellisten voimavaro-jen hallinnoinnin ja hyödyntämisen keskuksia. Ruotsin valtakunta alkoi muotoutua 1200-luvulla lähtökohtinaan kristinuskon ja kuningasvallan vakiintuminen. Linnahallin-non avulla kuningas hallitsi myös niitä valtakunnan osia, joissa hän ei voinut itse jatku-vasti olla läsnä. (Vilkuna 1998:9.)

Ruotsalaiset valloittajat perustivat Hämeen linnan 1200-luvun lopulla. Ensimmäisen puisen varustuksen tilalle nousi 1300-luvulla harmaakivinen leirikastelli, joka puoles-taan 1500-luvun puoliväliin tultaessa oli kasvanut massiiviseksi tiililinnaksi (linnan ra-kennusvaiheista ja niiden ajoituksista: Drake 1968), joka oli Hämeen hallinnollinen ja taloudellinen keskus. (Vilkuna 1998:16.)

Hämeen linnan tärkeimpänä taloudellisena tukena menneisyydessä on ollut linnan välittömässä läheisyydessä sijainnut Ojoisten (Oijas, Åis, Åjis, Ois, Oijs) kuninkaallinen lato- eli karjakartano (*ladugård*). Ojoinen on ilmeisesti myös vanhin linnan tukikarta-noista, mutta sen alkua jää historiallisten lähteiden tavoittamattomiin. Ojoisten karta-noa ei mainita enää v. 1539 Hämeen läänin ensimmäisessä maakirjassa, joten se on

siihen mennessä jäänyt kokonaan pois verovoudin kirjanpidosta. Linnan tilisarjassa v. 1539–1593 Ojoinen sen sijaan esiintyy usein yhtenä talousyksikkönä Saaristen (Saaren) latokartanon kanssa. Ojoisten kartanon historia kytkeytyy myös läheisesti historiallisen Vanajan vaiheisiin, koska Ojoisten kylä (Ojsby) oli osa tätä Sydän-Hämeen pitäjää. (Palmunen 1968:7–8.)

Ojoisten alueen ympäriltä tunnetaan runsaasti nuoremmalle rautakaudelle ajoittuvia kiinteitä muinaisjäännöksiä ja irtolöytöjä. Vaikuttaakin selvältä, että seutu on ollut tiheästi asuttua jo ennen kuin Hämeen linnna alettiin rakentaa 1300-luvun alussa. Kylät, joista muodostui linnan lato- ja karjakartanoita olivat olemassa muinaisina vanajalaiskylinä. Tällaisia kyliä olivat Ojoisten lisäksi myös Niementausta, johon syntyi Saaren eli Saaristen kartano, sekä Hätilä Vanajaveden pohjoispuolella. Linnan rakentaminen ja ylläpito vaati taloudellista tukea sen ympäristöstä, ja Ojoisten talonpojat veloitettiin rakennustöiden lisäksi luovuttamaan linnnaan veroina karjatuotteita ja viljaa. Siirtyminen vapaista talonpojista linnan lampuodeiksi tapahtui ilmeisesti vähitellen viimeistään 1400-luvulla. Lampuotisuuhde perustui vapaaseen sopimukseen, joka tehtiin eliniäksi ja uusittiin usein seuraavan sukupolven kanssa. Sama suku saattoi siten asua ja toimia lampuoteina pitkiäkin aikoja. (Palmunen 1968:9–10, 13.)

Ojoinen oli siis itsenäinen talonpoikaiskylä ennen sen liittämistä linnnaan. Kylän historiaa ennen 1500-luvun alkua valottavia lähteitä tunnetaan niukasti. Vanhin nimeltä tunnettu Ojoisten asukas oli Ojoisten Matti eli Mathias de Oyas, joka mainitaan todistajana v. 1329 eräessä piispa Pentin ja Niilo Hennikanpojan tilusten vaihtoa koskevassa asiakirjassa. Ojoisilla asui tuolloin muitakin talonpoikia, ja nimi Ojoinen on käsitettävä tässä yhteydessä kylän nimeksi. Sitä, kuinka monta taloa Ojoisilla tuolloin oli, ei tiedetä. Kun Ojoisten karjakartanomuoto 1600-luvulla purettiin, se annettiin kolmen lampuodin viljeltäväksi. Tilusten pinta-ala, 2,5 manttaalia¹, oli ilmeisesti sama jo 1400-luvulla. (Palmunen 1968:10–11; Vilkuna 1998:18.)

1 Alun perin manttaali tarkoitti vain yhtä veroa maksavaa miestä (ruots. mantal = miesluku). Myöhemmin merkitys muuttui siten, että yhteen manttaaliin kuului joukko miehiä, joiden tilat yhteenlaskettuina muodostivat yhden veromarkan arvoisen viljelysmaan eli manttaalin. 1500-luvulla kymmenen manttaalia muodosti yhden nautakunnan, jonka oli suoritettava verona yksi nauta ja kaksi lammasta.

2.1. Ojoisten latokartano 1500-luvulla

Kun Kustaa Vaasa nousi kuninkaaksi 1523, hän määräsi linnaläänien ja voutikuntien voudit antamaan tarkat tilitykset kaikista lääniensä tuloista ja menoista. Hämeen linnaläänin säilynyt tilisarja v. 1539–1616 toimii lähdeaineistona läänin oloihin ja elämään 1500-luvulla. Karjakartanoiden osalta tiedot käsittelevät kylvää, vuodentuloa, henkilöluetteloita, karjan määriä, viljan ja lihan kulutusta, esineluetteloita, kalastusta, työssä käytettyjen veropäivien lukua ym. kulloisenkin taloudellisen tilanteen määrittelyyn liittyviä merkintöjä. (Palmunen 1968:13.)

Lampuotien jättäessä talonsa tai siirtyessä linnan palkkalaisiksi jäivät heidän käyttössään olleet asuin- ja talousrakennukset uuden järjestelmän käyttöön. Vuoden 1539 verokirjassa määritellään lähipitäjien rakennusvelvollisuus Ojoisilla. Ilmeisesti kyse ei ollut kuitenkaan täydellisestä uudisrakentamisesta, vaan uusia rakennuksia tehtiin tarvittaessa. Verokirjan mukaan Rengon miesten tehtävänä oli kartanon

päärakennusta vastaavan "savupiipputuvan" rakentaminen. Muita tupia oli kolme, joista yhtä kutsuttiin pirtiksi. Rakennusryhmään kuuluivat myös sauna, keittiö, kolme navettaa sekä hieman ulompänä viisi riittä. Ojoisten niityillä sijaitsevi latoa eri puolilla aluetta. (Palmunen 1968:14.)

1500-luvun puolivälissä on Ojoisilla ollut myös kivistä rakennus (*stens hus*), joka on ilmeisesti toiminut varastorakennuksena. Keskiaikaisissa kartanoissa muurattua, asuinkäytössä ollutta päärakennusta on kutsuttu kivialoksi (*stenhus*), mutta Ojoisten väki asui todennäköisimmin savuhormilla varustetussa puutuvassa. Ojoisten latokartanossa asuivat vakituisesti isäntä ja emäntä sekä muutamia renkejä ja piikoja. Henkilökunnan määrä vaihteli kausittain; kesällä tarvittiin paimenia sekä useampia piikoja auttamaan emäntää karjanhoidossa. (Vilkuna 1998:86.)

1550-luvulla latokartanoiden isäntien ja emäntien asema, palkkaus ja nimitykset muuttuivat ja naiset menettivät asemansa tasavertaisina työpareina isäntien rinnalla. Latokartanonemännästä tuli karjakko (*mjölkedeja*) ja hänen palkkansa aleni selvästi pienemmäksi kuin isännän, jota edelleen nimitettiin latokartanonisännäksi. Ojoisten isännistä tunnetaan nimeltä ainakin Bertil, joka isännöinnin lisäksi huolehti teurastuksista 1500-luvun lopulla. (Vilkuna 1998:86, 160.)

Talonojat tekivät päivätöinä suurimman osan latokartanoiden viljelytehtävistä, karjanhoito oli palkatun henkilökunnan vastuulla. Maanviljely oli peltoviljelyä, jota täydennettiin kaskeamisella. Käytössä oli ns. kaksivuoroviljely, jolloin noin puolet pellostä oli vuorovuosin kesäntona toisen puolen kasvaessa syysruista. Kylvömääriltään Hämeen linna kolmine latokartanoineen kuului Suomen suurimpien kartanoiden joukkoon 1500-luvulla. (Vilkuna 1998:215–216.)

Kartanon inventaariluetteloihin sisältyi vuosittain luettelo irtaimesta omaisuudesta, eli käyttöesineistä. Yleisesti ottaen luetteloihin on merkitty vain metalliesineet, koska ne oli ostettava tai valmistettava ostetusta raudasta kartanossa. Puusta tai muusta "arvottomasta" materiaalista valmistettuja esineitä ei inventaarioon sisällytetty. Rakennukset tulevat esiin luetteloissa niissä tapauksissa, joissa niiden korjaamiseen tai uuden laittoon on käytetty tileihin merkittäviä rakennusaineita. Samoin esimerkiksi veneet tulevat esille tileissä vain välillisesti, niiden tervaamiseen käytetyn tervämäärän muodossa. (Palmunen 1968:26.)

Juho Knuutinpoika Kurjen v. 1572 tilien mukaan Ojoisilla oli tuolloin irtaimistoa seuraavasti:

<i>Kuparikattiloita</i>	<i>2 kpl</i>
<i>Kattilarenkaita</i>	<i>1 pari</i>
<i>Ovirautoja</i>	<i>1 kpl</i>
<i>Päitset</i>	<i>1 pari</i>
<i>Karjan kelloja</i>	<i>11 kpl</i>
<i>Kirveitä</i>	<i>1 kpl</i>

1500-luvun loppua kohde luetteloissa voidaan havaita pientä lisäystä, vaikka nimikkeet pysyvätkin samoina. Vuoden 1588 tileissä kirveitä on jo viisi, lukkoja neljä ja auran vantaita kaksi paria. (Palmunen 1968:27–28.)

2.2. Maaherran virkatalo v. 1635–1648

Kuninkaankartanot eivät vastanneet niille asetettuja odotuksia valtion rahantarpeen tyydyttäjinä. Vuonna 1619 kuningas Kustaa II Aadolf asettikin toimikunnan, jonka tehtäväksi tuli antaa vuokralle voutikuntia ja kruununtiloja rahavuokraa vastaan. Toimikunta kokoontui myös Hämeen linnassa, ja sen tuloksena linnan karjankartanot annettiin vuokralle. Kartanon viljelystä vastasi vuokraajien puolesta kartanon vouti, ja työväki periytyi ainakin osittain siltä ajalta, jolloin Ojoinen oli kruunun latokartano. Ojoinen tuskin toimi tuolloin asuinkartanona, vaikka Hauhon kihlakunnan voudin mainitaankin v. 1625 majoittuneen Ojoisille – mitä ilmeisimmin vain tilapäisesti. (Palmunen 1968:43–45.)

Valtakunnassa erotettiin sotilas- ja siviilihallinto toisistaan v. 1634, jolloin siviilihallinnon tehtävät siirtyivät maaherroille. Samana vuonna muodostettiin Hämeen ja Uudenmaan lääni, jonka hallintopaikaksi määrättiin Hämeenlinna. Ensimmäiseksi maaherraksi tuli Hämeen jalkaväen everstiluutnantti ja entinen Narvan komendantti Arvid Yrjönpoika Horn. Maaherran virkataloksi määrättiin Ojoisten kartano. (Palmunen 1968:45.)

Ojoisten kartanon päärakennuksen rakentamisesta ei ole lähdetietoja, mutta jos kartanon rakentamista olisi lykätty Hämeenlinnan kaupungin perustamiseen v. 1639 asti, olisi maaherran virkatalo ilmeisimmin rakennettu kaupunkiin. Päärakennus on siis todennäköisesti valmistunut noin v. 1635–1638. (Palmunen 1968:46.)

Uuden hallitusmuodon edellyttämä Hämeen maakirjasarja alkaa v. 1635. Alkuvuosina Ojoisista löytyy vain muutamia merkintöjä, koska siellä ei ollut veroa maksavia talonpoikia eikä lampuoteja. Kartanon alueella oli kaupungin perustamisen aikoihin useita torppia. Kartanon ja Pyövelinmäen välissä mainitaan olleen Suotorppa, Kokon torppa oli kartanon nykyisellä pellolla ja Sillanpään torppa oli lähellä nykyistä rautatiesillan eteläpäätä. Näiden maat luovutettiin perustetun kaupungin porvarien käyttöön. Arvid Horn toimi maaherrana v. 1648 asti asuen ilmeisesti Ojoisten kartanossa, jossa siis jo tällöin oli edustava päärakennus. Hornin erottua virastaan Häme ja Uusimaa yhdistettiin yhdeksi maaherrakunnaksi ja maaherran asuin- ja virkapaikaksi määrättiin Helsinki. (Palmunen 1968:47–48.)

Tämän jälkeen Ojoinen oli monien tilapäisjärjestelyjen alaisena. Linnan päälliköiden eli hoppmannien lisäksi vuokramiehenä mainitaan toimineen myös kaupungin pormestari. Pysyvämpiä järjestelyjä saatiin aikaan vasta, kun kartano annettiin hallituksen toimesta vuokralle v. 1670 alkaen. (Palmunen 1968:48.)

2.3. Ojoinen vuokratilana v. 1648–1680

Vieraillessaan Hämeenlinnassa v. 1650 Pietari Brahe nimitti kaupungin pormestariksi Michel Eskilinpajan, joka oli tuolloin Ojoisten vuokraajana. Brahe antoi lisäksi määräyksen kartanon päärakennuksen siirtämisestä kaupungin raatihuoneeksi. Kun päärakennus oli siirretty, jäi Ojoisille vain palvelusväen käyttöön sopivia rakennuksia sekä tarvittavat talousrakennukset. Kartanoa oli tämän jälkeen hoidettava linnasta käsin, ja ilmeisesti linnan hoppmannit vuorollaan hoitivat Ojoisten viljelyä vuokraajina. (Palmunen 1968:49–51.)

Näiden vuokraajien toiminnasta ja Ojoisten tilanteesta 1650- ja 60-luvuilla on säilynyt useita asiakirjamerkintöjä, jotka ovat varsin samankaltaisia koskien ristiriitoja kaupungin asukkaiden kanssa. Kaikki valitukset koskevat kaupunkilaisten toiveita saada Ojoisten maat ja metsät kaupungin haltuun. Sopimus vuokrauksesta kaupunkilaisille tehtiin vihdoin v. 1670. Vuoteen 1680 asti Ojoisten maat olivat suoraan Hämeenlinnan asukkaiden viljelyksessä, kaikkien kaupungin 27 porvarin ollessa samalla Ojoisten viljelijöitä. Lampuotiasutus alkoi uudelleen viimeistään 1670-luvulla, ja lähteissä esiintyvät ne talot, jotka olivat lampuotien hallussa aina 1800-luvun puoliväliin asti: Vähikkälä, Pöksy, Mattila sekä Hakalan torppa mainitaan useaan otteeseen. (Palmunen 1968:51–52, 59.)

2.4. Sotilasvirkatalo v. 1680–1800

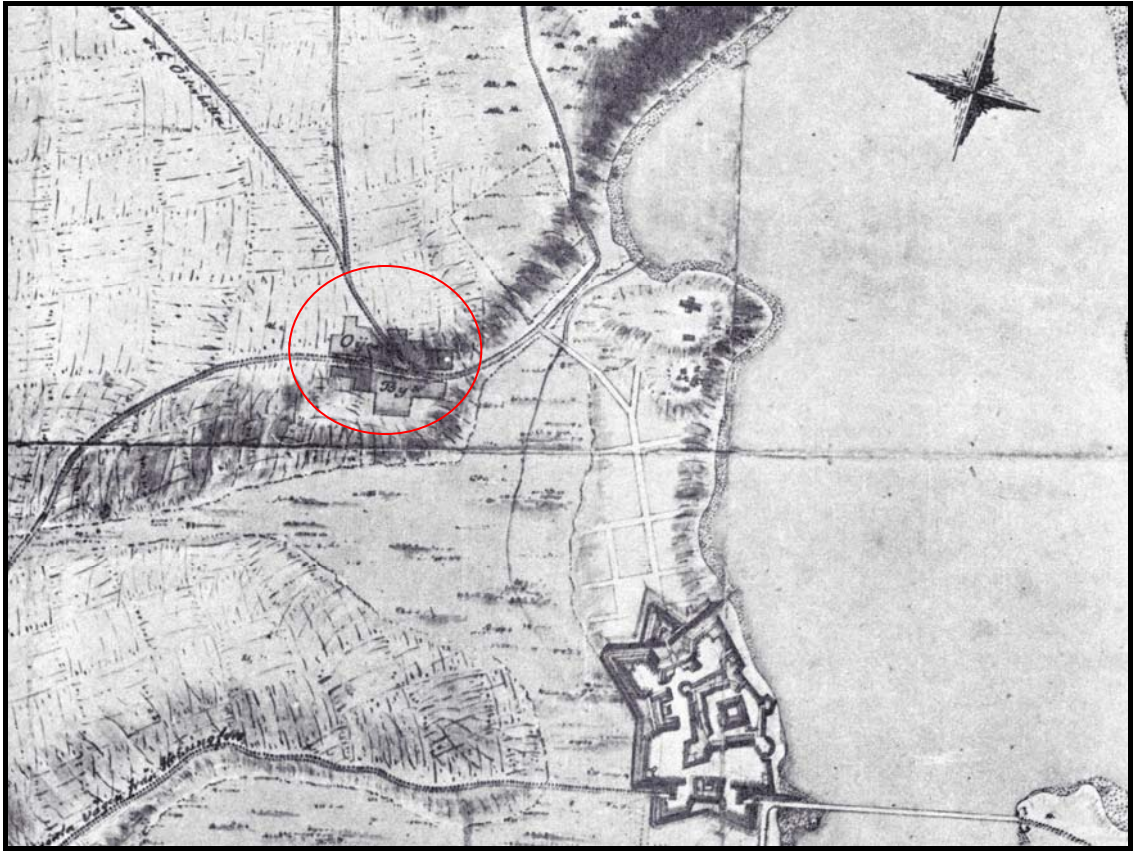
Valtakunnassa suunniteltiin ruotujakolaitosta, ja v. 1677 annetun määräyksen mukaan vanhat ratsutilat oli tarkastettava ja otettava tarpeen vaatiessa uusia mm. upseerien palkkatiloista. Tarkoituksena oli saada upseerit asumaan lähelle miehistöään. Tähän perustuen Hämeen ja Uudenmaan Ratsurykmentin komentaja eversti Otto Wellingk sai Ojoisten kartanon virkatalokseen v. 1680, ja kaupunkilaisten vuokra-aika Ojoisten viljelijöinä meni umpeen. Ruotujakolaitoksen voimaantumisen jälkeen v. 1695 maakirjassa Ojoista kutsutaan hevostilaksi eli puustelliksi. Ojoisten viljelijästä huolehtivat edelleen lampuodit. (Palmunen 1968:61–62, 64–65.)

Vuonna 1682 annettiin ohjeita virkataloista, joiden muoto ja suuruus määräytyivät virka-aseman perusteella. Virkatalo määrättiin myös tarkastettavaksi joka kolmas vuosi sekä aina luovutuksen yhteydessä. Ruotsin Valtionarkistossa on Ojoisten kartanon luovutus- ja vastaanottopöytäkirjoja lähes kaikista 1700-luvun tarkastuksista. Näiden dokumenttien perusteella voidaan muodostaa käsitys Ojoisten kartanon alueen rakennuskannasta, sen laadusta ja siinä tapahtuneista muutoksista. (Palmunen 1968: 64, 71.)

Ensimmäinen isovihan (*Suuri Pohjan sota* v. 1700–21) jälkeen pidetty talonkatselmus järjestettiin v. 1722, vuosi sen jälkeen kun venäläiset miehittäjät olivat poistuneet Hämeestä. Rakennusinventaariorissa listattiin tarkasti lampuotien käytössä olleet rakennukset, mutta myös venäläisten tuhoamat tai siirtämät rakennukset. Ojoisten kolme lampuotia asuivat tuolloin kukin omissa savupirteissään, joiden lisäksi heillä oli käytössään yhteensä 5 aittaa, 3 olkilatoa, 2 rihtä, 3 navettaa, talli, lammashuone, tarvikevaja ja sauna. Venäläiset olivat isovihan aikana polttaneet 2 pirttiä, 10 aittaa, 9 latoa, 2 rihtä, 5 navettaa, 3 tallia, sikalan, mallassaunan ja vajan. Lisäksi lampuodit valittivat osan Ojoisten pohjoisesta pellostä turmeltuneen, koska venäläiset olivat kaivaneet sinne kuoppia, rakentaneet uuneja ja muita rakennelmia heidän armeijansa ollessa paikalla leiriytyneenä. Venäläiset olivat rakentaneet myös hirsipuun ja teilipyörän pellolle, jota ei voitu viljellä ennen kuin laitteet poistettiin. (Palmunen 1968:71–74.)

Hämeenlinna ja Ojoisten lampuodit kokivat vielä toisen venäläismiehityksen, pikkuvihan (v. 1742–43), jonka aikana kartano joutui autioksi. Tämä tarkoittaa sitä, että kartanon haltija ei saanut nauttia siitä mitään etua tai tuloja. Vuonna 1760 pidetyssä talonkatselmuksessa todettiin kartanon olevan edelleen sekä osa Hattulan pitäjää että Hämeen ja Uudenmaan ratsuväkirykmentin everstille kuuluva kapteenin virkatalo. Rakennuksista todetaan miespihassa olevan kuuden lam-

puodin asuin- ja talousrakennukset – ei kuitenkaan savupiipputupia, vaan savu-
pirttejä "maassa tavallisen käytön mukaan". Nämä lamputien käytössä olleet
rakennukset muodostivat tiheään asutun kyläryhmän, Ojoisten kylän, joka sijaitsi
nykyisen Ojoisten kartanon pihapiiriin kuuluvalla alueella. (Palmunen 1968:82–84.)

Kuva 1. Ojoisten kylä A.M. Arbinin kaupunki- ja linna-alueen yleissuunnitelmassa v. 1776.
(Stenius 1973: 57; orig. Krigsarkivet/Stockholm).

2.5. Maaherran virkatalo v. 1800–1848

Maakirja v. 1805 mainitsee Hattulan pitäjässä sijaitsevan Ojoisten latokartanon olevan kruunun säteritila, joka toimii maaherran virkatalona. Koska maakirjaa ei laadittu joka vuosi, jää epäselväksi milloin virkasuhde oli tarkalleen alkanut. Todennäköisesti asetus oli annettu jo 1790-luvulla. Vuoden 1810 maakirjassa ei Ojoisten tila- ja verotustiedoissa ole tapahtunut muutoksia, vaikka isänniksi olivatkin vaihtuneet venäläiset. (Palmunen 1968:104–105.)

Vuoden 1816 tulokatselmuksessa todettiin, että viiden lamputien hallussa olevat rakennukset vastaavat laillista päärakennusta, joten maaherraa ei veloitettu sellaista rakentamaan. Edelleen v. 1829, 1831 ja 1843 katselmuksissa erillisen päärakennuksen rakentamista pidettiin tarpeettomana. Maaherrana v. 1841–1863 toiminut Otto Carl Rehbinder erotti virkakautensa aikana silloisen Pyövelinmäen Ojoisten tilasta ja kunnosti sen nykyiseksi Kaupunginpuistiksi, josta välillä käytettiin nimeä Parkki. (Palmunen 1968:108, 110, 113, 116–117.)

Kuninkaankartanot ja sotilasvirkatalot määrättiin annettaviksi vuokralle v. 1848, jolloin kuvernööri Rehbinder joutui luovuttamaan Ojoisten kartanon vuokralle (maa-

herra-nimitys oli vaihtunut kuvernööriksi). Päärakennusta ei kuvernöörien toimikausien aikana koskaan rakennettu, joten on epätodennäköistä, että kukaan heistä olisi asunut Ojoisilla. (Palmunen 1968:126.)

2.6. Vuokrausvaihe v. 1848 eteenpäin

Vuoden 1852 taloudellisen katselmuksen pöytäkirjassa mainitaan Ojoisissa olevan uuden asuinrakennuksen. Uusi päärakennus oli siis vihdoin rakennettu kartanon tultua vuokratuksi. Samoin oli rakennettu riihi, navetta sekä harmaasta kivistä talli, jossa oli tiiliset väliseinät. Vuonna 1863 annettu keisarillinen asetus määritteli tarkasti kuninkaankartanoihin ja sotilasvirkataloihin kuuluvat rakennukset: asuinrakennus, aitta, jyväaitta, työkaluvaja, talli, navetta, läävä, sikolätti, makki, riihi luhtineen ja latoineen ja sauna. Rakennukset oli rakennettava kivijalan päälle ja kattoaineina oli käytettävä lautaa tai pärettä. (Palmunen 1968:127–129.)

Vuoden 1888 katselmuksessa kartanon miespihassa sijaitsivat seuraavat rakennukset: asuinrakennus (vuorattu ja punaiseksi maalattu), ruoka-aitta, vilja-aitta, työkaluvaja ja käymälä (punaisiksi maalattuja). Karjapihan rakennukset olivat: renkitupa ja leivinuone (punaisiksi maalattuja, pärekatto), kellari (kivistä ja tiilestä), talli, navetta (harmaasta kivistä), toinen navetta nuorta karjaa varten, lammasnavetta ja sikolätti. Pihan ulkopuolella olivat vielä: sauna, paririihet, 3 olkilatoa, 3 vajaa, ruumenhuone, keittihuone, maituhuone, aitta, 2 luhtia, tupa naispalvelijoille, 2 kamariala, navetta, leivintupa ja paja. (Palmunen 1968:131–132.)

Siirryttäessä 1900-luvun puolelle ei Ojoisten asemassa tapahtunut mitään muutoksia. Ensimmäisen maailmansodan aika ei myöskään aiheuttanut mullistuksia Ojoisilla, mutta kertomuksissa todetaan venäläisten hävittäneen metsiä ja käyttäneen Ojoisten aluetta hevosten laitumena ja sotaväen harjoitusmaastona. Vuoden 1917 aikana todetaan joitakin rakennuksia poltetun, ja vuoden 1918 keväällä kartanon työnjohtaja Anton Paavola ammuttiin asuntonsa ovelle hänen jouduttuaan erimielisyyksiin pakko-ottoa suorittaneiden punakaartilaisien kanssa. Ojoisten haka käytettiin kansalaissodan aikana teloituspaikkana, mutta paikalle haudatut 11 vainajaa siirrettiin v. 1921 kaupungin hautausmaalle. (Palmunen 1968:138, 144–145.)

2.7. Vankisiirtola

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto sai Ojoisten kartanon haltuunsa v.1925, ja kartanon taloutta hoidettiin siis jälleen linnasta käsin. Hämeen linna oli toiminut vankien säilytyspaikkana alusta lähtien ja kokonaisuudessaan linna oli vankilana v. 1836 lähtien. Vankilan nimi muutettiin Hämeenlinnan keskusvankilaksi v. 1925, jolloin Ojoinen liitettiin sen alaisuuteen. Heti kartanon tullessa vankilan käyttöön alkoi vilkas rakennuskausi. Kaksikerroksinen tiilestä rakennettu vankilarakennus valmistui 1930, puinen navetta 1929, kivinen viljamakasiini 1931, puinen asuinrakennus 1936, puimala 1936, paja- ja autotallirakennus 1939 ja kivikellari 1940. Nykyinen päärakennus on rakennettu 1870-luvun alussa. (Palmunen 1968:146–147.)

Ojoisten työsiirtola on nykyisin avolaitos, jossa on 32 paikkaa. Keskivankiluku vuonna 2003 oli 29. Työsiirtola toimii edelleen Hämeenlinnan vankilan alaisuudessa.

Ojoisten työsiirtolan vankeusrangaistusta suorittavat työntekijät tekevät pääasias-
sa erilaisia rakennusalan töitä julkisyhteisöille ja valtion laitoksille Hämeenlinnassa
ja lähikunnissa. (<http://www.vankeinhoito.fi/16873.htm>.)

3. Arkeologinen tarkkuusinventointi v. 2005

Ojoisten kartanoalue sijaitsee Hämeenlinnan kaupungin pohjoispuolella, Vanaja-
vedestä lounaaseen pistävän Vanhankaupunginlahden länsirannalla, Hämeen lin-
nasta n. 500 m luoteeseen. Tutkittu asemakaava-alue on laajuudeltaan 0,193 km².
Alueen eteläosa on ollut pitkään suota, ja sitä halkovat edelleenkin Vanhankaupun-
ginlahteen laskevat pienet joenuomat sekä ojat. Rakennukset ovat nykyisinkin keskit-
tyneet alueen keskelle, pelto-, niitty- sekä metsäalueisiin rajautuvalle kumpareelle,
vanhoja tielinjauksia noudattelevien pienten hiekkateiden risteyskohdan ympärille.
Tutkimusalueen pohjoispuolella kohoa Ojoisten tilasta 1800-luvun puolivälissä erotet-
tu ja Kaupunginpuistoksi muutettu alue, joka tunnettiin aikaisemmin Pyövelinmäkenä.
Tutkimusalueen itäpuolella, Vanhankaupunginlahden rannalla ja ilmeisesti osin Tam-
pereentien alle jääneellä alueella on sijainnut Hämeenlinnan pappila 1700-luvulla.
Linnan ja Ojoisten kartanon välillä kulkenut tie sekä puusilta ovat myös jääneet nykyi-
sen Tampereentien alle.

Tutkimusalueelle tehtiin koekuoppia, ja viljelyksessä olleet, avoimena olleet pellot pin-
tapoimittiin. Paikoitellen erittäin runsas ja korkea kasvillisuus häiritsi havaintojen te-
kemistä. Alueen länsiosassa todettiin neljä kivilatomusta, suuri maakellari, navetan
kivijalka sekä useita ilmeisesti puretuista rakennuksista, etupäässä navetasta, peräisin
olleita kiviä sisältäneitä kasoja. Kahta latomuksista tutkittiin yksityiskohtaisemmin pur-
kamalla kiveystä. Kartanoalueen itäpuolella olevassa metsikössä kartoitettiin n. 160
m pitkä juoksuhaudatusjärjestelmä. Kaava-alueen länsiosassa, aivan Helsinki-Tampere –
valtatie itäpuolella on myös suurehko maarakenne, jonka funktio jäi epäselväksi.
Havaitut rakenteet paikannettiin GPS – laitteella, laitteen ilmoittama tarkkuus oli ±5m.
(Kartta 1).

Rakenteet sekä pintapoiminnassa tai koekuopissa tavatut esinelöydöt ajoittuivat
1700–1900-luvuille. Mitään suoranaisesti keskiaikaan viittaavaa ei v. 2005 inventoinnin
yhteydessä tullut esille, pintapoiminnassa löytynyttä palanutta savea lukuun ottamat-
ta. Palanut savi ei sinänsä ole ajoittava löytö, mutta se esiintyy yleensä suurimpana
löytöryhmänä keskiaikaisten maaseutuasuupaikkojen kulttuurikerroksissa, joten pala-
nutta savea voidaan pitää jonkinlaisena indikaattorina. Ojoisten kylän ydinalue voi-
daan kuitenkin rajata historiallisten karttojen perusteella. Rajauksen määrittämällä,
nykyisinkin rakennetulla alueella on mahdollisesti säilynyt myös vanhempia kerroksia
piha-alueilla ja jopa rakennusten alla. Ojoisten aluetta leimaa yleisesti ottaen vahva
historiallinen kerroksellisuus; maankäyttö on jatkunut alueella intensiivisenä useita sa-
toja vuosia.

3.1 Latomukset 1–4

Kartanoalueen länsipuolella olevalla, rehevää niittykasvillisuutta, lehtipuita ja vil-
liintyneitä marjapensaita kasvavalla, nykyisin rakentamattomalla alueella havait-
tiin neljä kivistä koostuvaa latomusta. Toisistaan viiden metrin etäisyydellä sijaitse-
vat **latomukset 1** (pkoo: 6768889, ikoo: 3362029) ja **2** (pkoo: 6768893, ikoo:

3362023) ovat morfologisesti samankaltaisia: muodoltaan pyöreähköjä, halkaisijaltaan n. 2 m, pääasiassa 15–20 cm kokoisista kivistä muodostuvia matalia kasoja (**Kuva 2**).

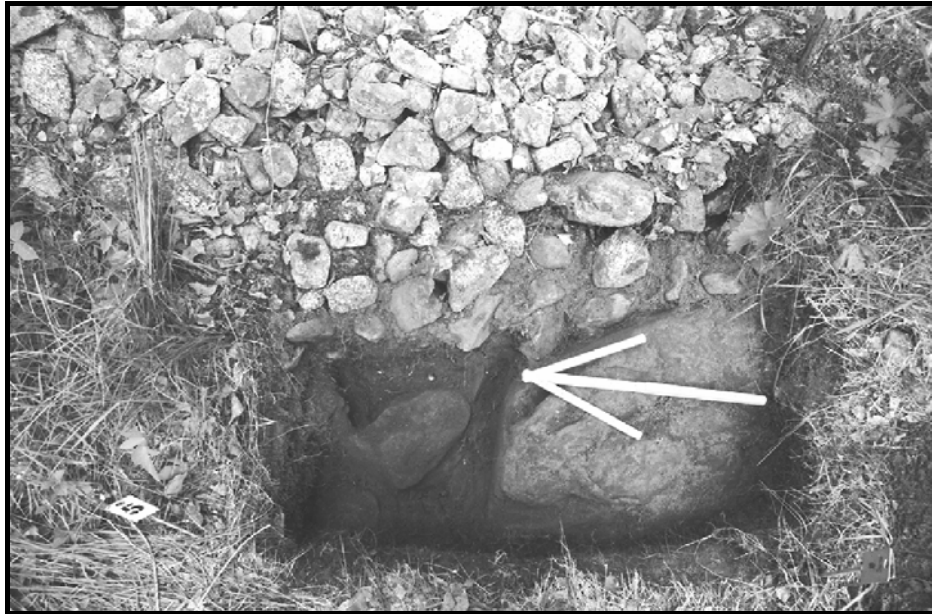
Kuva 2. Latomus 1 koillisesta, ennen koekuopitusta. J. Enqvist 20.6.2005, MV/RHO 125568:1.

Neljän metrin päässä toisistaan olevat **latomukset 3** (pkoo: 6768868, ikoo: 3362012) ja **4** (pkoo: 6768869, ikoo: 3362018) ovat taasen muodoltaan pitkulaisia em. pienemmistä kivistä (halkaisija 10–15 cm) koostuvia, n. 2,5 m x 1 m kokoisia matalia rakenteita (**Kuva 3**). Kaikissa latomuksissa osa kivistä on palaneita, ja jokaisen latomuksen päällä oli resenttiä roskaa sekä tiilenpaloja. Rakenteet tulkittiin uunien/kiukaiden jäännöksiksi. Latomuksia 1 ja 3 tutkittiin yksityiskohtaisemmin purkamalla kivikerroksia ja kaivamalla hieman rakenteiden reunoja ja niitä ympäröivää maata.

Kuva 3. Latomus 3 lounaasta. J. Enqvist 20.6.2005, MV/RHO 125568:5.

Mahdollisten uuninraunioiden ympärillä ei hahmotettu rakennusten pohjarakenteita kuten nurkkakiviä tai kivijalkaa. Sekä latomuksen 1 että 3 alta paljastui kaiettaessa kuitenkin isompia kiviä (halkaisija n. 40 cm), jotka saattavat kuulua uuneihin liittyneiden rakennusten perustuksiin (**Kuva 4**).

Kuva 4. Latomus 3, koekuopan pohja lännestä. J. Enqvist 23.6.2005, MV/RHO 125568:7.

Koekuopituksen yhteydessä latomuksesta 1 löytyi 1800- ja 1900-luvuille ajoittuvaa materiaalia: astialasia, tiiltä, rautanauloja yms. Löytöjä ei talletettu. Melko pinnassa oli myös "Höganäs" painatuksella varustettu kellertävämassainen tiili, joka on ilmeisesti peräisin kaakeliuunin tulipesästä. Ruotsalaisessa Höganäsin keramiikka-tehtaassa on valmistettu tämän kaltaisia, uuneihin tarkoitettuja tulenkestäviä tiiliä v.1825 lähtien (<http://www.hoganas.com/a/company/bibl/library/tiders.htm#sidhuvud>).

Latomuksesta 3 löytyi koekuopituksessa ainoastaan kaksi taottua rautanaulaa, joiden ajoittaminen on vaikeaa. Löytöaineiston ja rakenteiden morfologian perusteella voidaan kuitenkin pitää mahdollisena, että latomukset 3 ja 4 ovat hieman vanhempia kuin latomukset 1 ja 2.

3.2. Navetan kivijalka ja maakellari

Edellä käsiteltyjen kivilatomusten länsi- ja pohjoispuolella havaittiin n. 10 m x 24 m kokoinen, yhdestä kiverroksesta koostuva kivijalka, joka on rakennettu n. 1 m x 0,2 m x 0,2 m kokoisista harmaakivilohkareista (pkoo: 6768866, ikoo: 3361992). Kivijalan ympäristössä on useita lohkokivien muodostamia kasoja, jotka tulkittiin purkujätteeksi. Kivijalka on täysin korkean kasvillisuuden peitossa, ja sen sisällä kasvaa kaksi isoa lehtipuuta. Sekä v. 1916 että v. 1927 kartoissa paikalla näkyy rakennus.

Noin 100 m kivijalasta koilliseen, varsinaisen asemakaava-alueen ulkopuolella Ojoistenpuistossa on halkaisijaltaan n. 10 m ja korkeudeltaan 2–3 m oleva maakellarikumpu (pkoo: 6768949, ikoo: 33620010). Kellari on täyttynyt, mutta kivillä

vahvistetun, pohjoiseen katsovan suuaukon yläosa on hieman näkyvässä. Koko kellarikumpu on korkean kasvillisuuden peitossa.

3.3. Juoksuhauta ja maavallirakenne

Ojoisten kartanoalueen koillispuolella, kartanolle johtavasta tiestä erkaantuvasta pienestä parkkialueesta pohjoiseen levittäytyvässä tiheässä sekametsässä on yhteensä n. 160 m, 1,5 m syvyistä, poikkileikkaukseltaan V:n muotoista kaivantoa. Ojasysteemi koostuu Y:n muotoisesta päälinjasta, josta erkaantuu koilliseen n. 7–13 metrin välein n. 10 m pituisia sivulinjoja, jotka haarautuvat päistään. Ojat ovat täynnä modernia jätettä ja metalliromua; havainnointi oli paikoin erittäin vaikeaa myös runsaan kasvillisuuden vuoksi. Ojasysteemin eteläosan seinämään tehdyistä koepistoista löytyi styroksia ja vanhoja maalipurkkeja.

Kappaleessa 2.6. viitattiin kertomuksiin, joiden mukaan venäläiset hävittivät metsiä ja käyttivät Ojoisten aluetta ensimmäisen maailmansodan aikaan harjoitusmaastonaan. Kaivantosysteemi saattaakin olla tämän toiminnan tulosta. Samoihin tapahtumiin liittyy mahdollisesti myös tutkimusalueen länsiosassa oleva, n. 30 m x 40 m pituisten maavallien muodostama, toisesta päästään avoin, suorakaitteenmuotoinen maarakenne (**Kuva 5**). Jyrkät vallit ovat lähes paljaat kasvillisuudesta, lukuun ottamatta mäntyrivistöä, joka kasvaa pohjoisen vallin päällä. Rakenteen sisäosassa on aluskasvillisuuden lisäksi myös nuoria lehtipuita. V. 1916 karttaan rakenteen eteläreunalle, sen sisäpuolelle on merkitty rakennus.

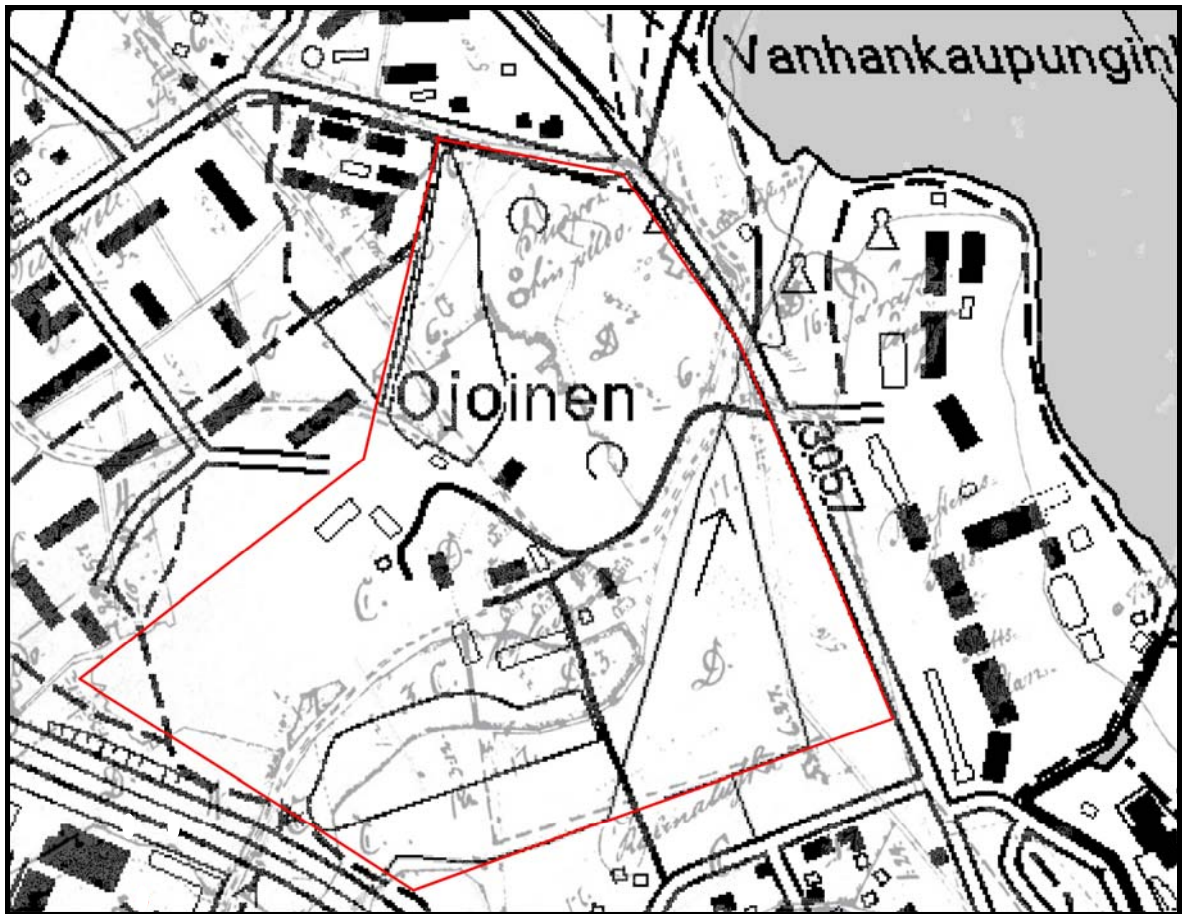
Työsiirtolan henkilökuntaan kuuluvan informantin mukaan juoksuhauta on varusmiesten harjoituksissa syntynyt, ensimmäistä maailmansotaa nuorempi jäännös.

Kuva 5. Rakenteen pohjois- ja itävallin kulma etelästä. J. Enqvist 23.6.2005, MV/RHO 125567:8.

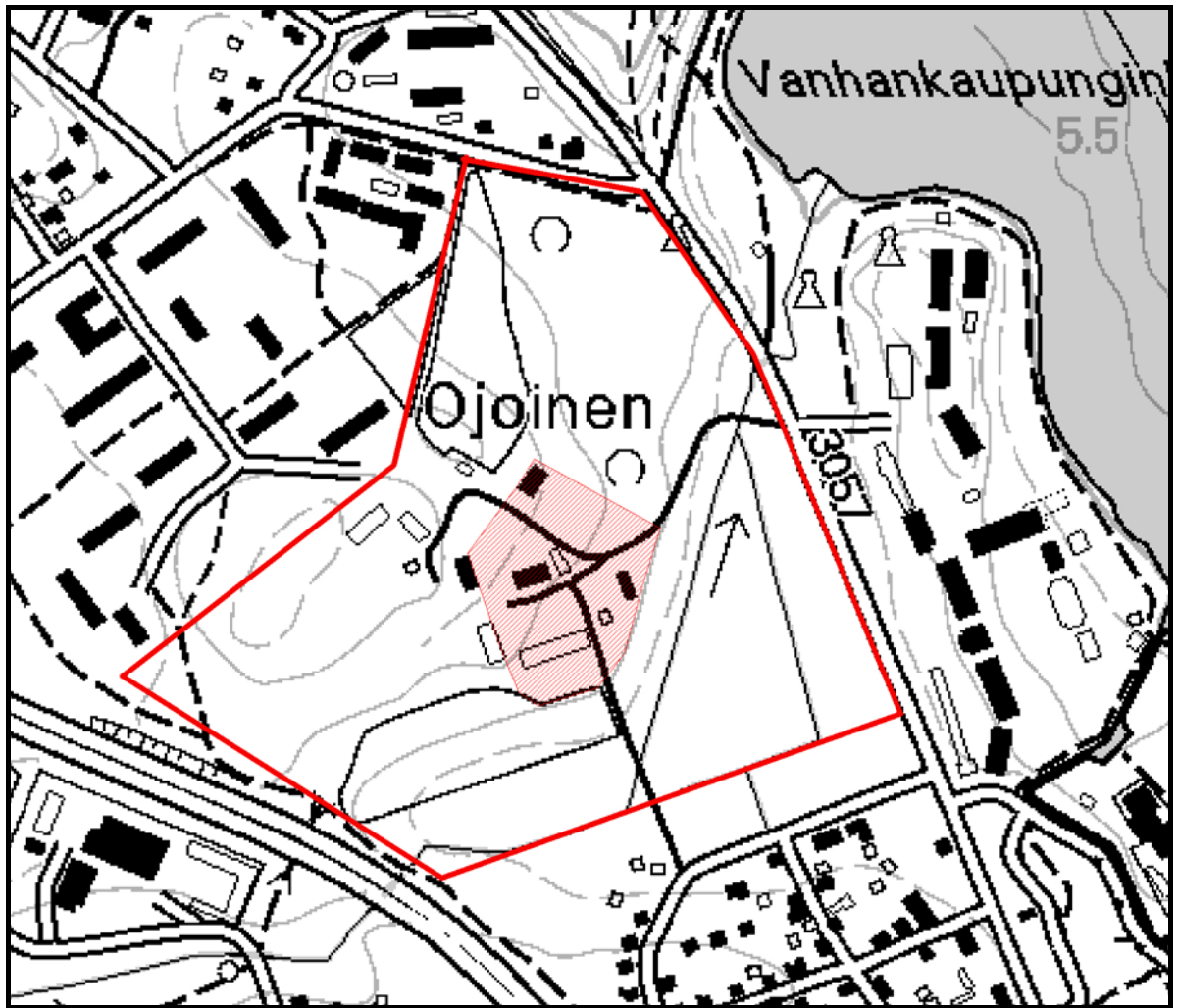
3.4. Ojoisten kylän alue

Vaikka v. 2005 tarkkuusinventoinnin yhteydessä ei tehtykään yksiselitteisesti keskiajalle ajoittuvia löytöjä, voidaan historiallisten karttojen perusteella kuitenkin määrittellä se alue, jolla Ojoisten keskiaikainen kylä on oletettavasti sijainnut (Kuvat 6 ja 7). 1900-luvun alun karttojen avulla voidaan tarkastella myös uudemman rakennuskannan muutoksia kyseisellä alueella, ja rajata edelleen vielä tarkemmin kylätontin sisällä ne kohdat, joissa vanhemmat kerrokset ovat todennäköisimmin säästyneet myöhemmän rakentamisen tuhoavalta vaikutukselta (Kartta 2).

Kuva 6. Vuosina 1778–1779 suorittettujen mittausten perusteella piirretty tiluskartta asemoituna nykyisen peruskartan päälle, Mk 1:6000 (Palmunen 1968:karttaliite; PerusCD2004/Museovirasto).

1700-luvun lopulla piirretystä tiluskartasta käy ilmi, että Ojoisten kuuden lampuodin ja kahden torpparin asumukset sijaitsivat tuolloin varsin pienellä alueella, kartan nykyisessä pihapiirissä (Palmunen 1968:95). Heti kyläalueen etelä- ja lounaispuolella olevat, numerolla 3 merkityt pellot ovat nimeltään "Kylän rinta". Rintapellot ovat siis edelleen kylätontin välittömässä läheisyydessä, mikä viittaa siihen, että kylä sijaitsee alkuperäisellä paikallaan. Kartanoalueelle Tampereentielle johtavan tien linjaus noudattelee nykyisinkin vanhaa kylänraittia.

Kuva 7. Historiallisten karttojen ja topografian perusteella määritelty Ojoisten kylän alue, Mk 1:6000 (PerusCD2004/Museovirasto).

4. Yhteenveto

Museoviraston rakennushistorian osasto teki Senaatti-kiinteistöjen kaavoitus suunnitelmiin liittyvän arkeologisen tarkkuusinventoinnin Hämeenlinnan Ojoisten asemakaava-alueella 20.–23.6.2005. Tutkimuksen tarkoituksena oli etsiä ja paikallistaa alueella mahdollisesti sijaitsevia kiinteitä muinaisjäännöksiä ja esittää niille rajaukset.

Alueen länsiosassa havaittiin neljä kivilatomusta, suuri maakellari, navetan kivijalka sekä useita ilmeisesti puretuista rakennuksista peräisin olleita kiviä sisältäneitä kasoja. Kartanoalueen itäpuolella olevassa metsikössä kartoitettiin n. 160 m pitkä juoksuhautasysteemi. Havaitut rakenteet sekä muutamat pintapöiminnassa tai koekuopissa tavatut esinelöydöt ajoittuivat 1700–1900-luvuille. Mitään yksiselitteisesti keskiajalle ajoittuvaa ei v. 2005 inventoinnin yhteydessä löydetty, mutta Ojoisten kylän ydinalue voitiin kuitenkin rajata historiallisten karttojen perusteella Ojoisten kartanon piha-alueelle. Rajauksen määrittämällä, nykyisinkin rakennetulla alueella on mahdollisesti

paikoitellen säilynyt myös vanhemman asutuksen jäännöksiä. Ojoisten aluetta leimaa yleisesti ottaen vahva historiallinen kerroksellisuus; maankäyttö on jatkunut alueella intensiivisenä todennäköisesti useita satoja vuosia. Myös Ojoisten alueen keskeinen sijainti suhteessa Hämeen rautakautisen ja keskiaikaisen asutuksen ja muinaisjäännösten levintään antaa aiheita olettaa, että aktiivinen ihmistoiminta paikalla on alkanut viimeistään esihistoriallisen ajan lopulla.

Helsingissä 25.10.2005

FM Johanna Enqvist

Lähteet

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Drake, Knut 1968: Die Burg Hämeenlinna im Mittelalter Eine baugeschichtliche Untersuchung. *Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 68–70*.

FMU = Finlands Medeltidsurkunder . Tässä raportissa viitataan sähköiseen versioon internet-osoitteessa: <http://vesta.narc.fi/df/> (Painettuna: Hausen, Reinhold 1910-1935: *Finlands medeltidsurkunder I-VIII*. Helsinki.)

Palmunen, Einar 1968: *Ojoisten latokartano ja virkatalo*. Hämeenlinna.

Stenius, Birgitta 1973: *Tavastehus slott som fästning och fängelse*. Byggnadsverksamheten under 1700- och 1800-talen. Delegationen för Tavastehus slott – Hämeen linnan neuvottelukunta. Helsinki.

Vilkuna, Anna-Maria 1998: Kruunun taloudenpito Hämeen linnassa 1500-luvun puolivälissä. *Bibliotheca Historica* 31. Helsinki.

Liitteet

Liite 1/Diapositiiviluettelo

Hämeenlinna Ojoisten asemakaava-alueen tarkkuusinventointi 2005

No	Selite	Kuvaussuunta	Pvm
125567: 1	Latomus 1, ennen kaivausta	NW-SE	20.6
125567: 2	Inventointialueen koillisosa, "Suoportin pellot"	SW-NE	23.6
125567: 3	Inventointialueen koillisosa, "Suoportin pellot"	SW-NE	23.6
125567: 4	Inventointialueen koillisosa, "Suoportin pellot"	SW-NE	23.6
125567: 5	Inventointialueen koillisosa, "Suoportin pellot"	SW-NE	23.6
125567: 6	Inventointialueen N-osaa, kuvissa näkyy myös latomus 3	S-N	23.6
125567: 7	Maarakenteen pohjoisvallia	NE-SW	23.6
125567: 8	Maarakenteen pohjois- ja itävällin kulma	S-N	23.6
125567: 9	Inventointialueen eteläosaa	S-N	23.6
125567: 10	Inventointialueen eteläosaa	S-N	23.6
125567: 11	Inventointialueen eteläosaa	S-N	23.6

(Kuvaaja: J. Enqvist)

Liite 2/Mustavalkonegatiiviluettelo

Hämeenlinna Ojoisten asemakaava-alueen tarkkuusinventointi 2005

No	Selite	Kuvaussuunta	Pvm
125568: 1	Latomus 1 ennen kaivausta	NE-SW	20.6
125568: 2	Latomus 1 ennen kaivausta	N-S	20.6
125568: 3	Latomus 1, taso 1	N-S	20.6
125568: 4	Latomus 1, taso 2	N-S	21.6
125568: 5	Latomus 3	SW-NE	22.6
125568: 6	Latomus 4	N-S	22.6
125568: 7	Latomus 3, koekuopan pohja	W-E	22.6

(Kuvaaja: J. Enqvist)

Liite 3/Karttaluettelo

Hämeenlinna Ojoisten asemakaava-alueen tarkkuusinventointi 2005

Kartta 1. Yleiskartta, Mk 1:2500.

Kartta 2. Vanha ja nykyinen rakennuskanta ja Ojoisten kylätontin rajaus, Mk 1:1500.